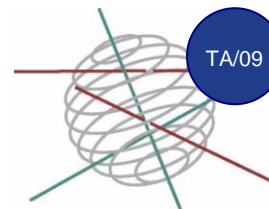

WELLBEBE - Resultaten

Naar indicatoren voor de meting van welzijn in België

DUUR VAN HET PROJECT
15/12/2006 - 31/07/2011

BUDGET
721.668 €

SLEUTELWOORDEN

Sustainable well-being, indicators, capabilities-functionings, spheres of existence, focus groups, Q-methodology

CONTEXT

Algemeen wordt aanvaard dat onze huidige consumptie- en productiepatronen onhoudbaar zijn, zeker als we daarbij denken aan de volledige wereldbevolking alsook aan toekomstige generaties. Sinds de jaren 70 wordt (meer) economische groei niet meer duidelijk weerspiegeld in meer welzijn voor allen. De link die er altijd was tussen economische groei en welvaart/welzijn is doorbroken.

Als gevolg van deze vaststellingen is er een groeiende vraag naar indicatoren voor welzijn die verder gaan dan louter BBP- of groei-gebaseerde statistieken. Volgende initiatieven springen daarbij in het oog:

- In internationale context is er veel aandacht voor het rapport "Measurement of Economic Performance and Social Progress", een werkstuk waaraan (op vraag van de Franse president) achttien maanden is gewerkt door een commissie onder voorzitterschap van J. Stiglitz, A. Sen en J-P. Fitoussi (www.stiglitz-sen-fitoussi.fr). Deze commissie situeert de zoektocht naar welzijnsindicatoren vooral in een economische hoek.
- Een ander Frans initiatief is het FAIR-netwerk (Forum pour d'Autres Indicateurs de Richesses). Het netwerk gebruikt het momentum dat is ontstaan door de Stiglitz-Sen-Fitoussi commissie door de vraag te stellen naar meer innovatieve indicatoren.
- In september 2009 was er de presentatie van een policy paper van de Europese Commissie: "GDP and beyond: measuring progress in a changing world" (www.beyond-gdp.eu).
- In oktober 2009 heeft het OECD's "3rd Worldforum on Statistics, Knowledge and Policy" (Busan - Korea) een boodschap gegeven die vergelijkbaar is met deze van het Stiglitz-rapport (www.oecdworldforum2009.org).
- Op Belgisch niveau is er bij het Planbureau de Task Force Sustainable Development (www.plan.be) die in September 2009 haar 'Federal Report on Sustainable Development' volledig weidde aan (de constructie van) een raamwerk voor indicatoren.
- Het IWEPS (statistiques.wallonie.be) organiseerde in december 2009 een discussie mbt het Stiglitz report, waarna de Belgische antenne van het FAIR-netwerk werd opgericht. (Réseau FAIR Wallonie-Bruxelles).

OBJECTIEVEN en METHODOLOGIE

Het project Wellbebe wil een wetenschappelijke en maatschappelijk relevante bijdrage leveren aan de evolutie en vraagstelling zoals hierboven geschetst. Vooruitgang en ontwikkeling kan niet enkel worden gemeten aan de hand van de evolutie van het BBP. De titel van het project kondigt een zoektocht aan naar indicatoren voor welzijn die "theoretically sound" en "democratically legitimate" zijn. De eerste component duidt er op dat welzijnsindicatoren moeten gebaseerd zijn op (rationele) welzijnstheorie en de empirische informatie die voorhanden is. Eens we inzien dat er geen ontsnappen mogelijk is aan een normatieve analyse (of op zijn minst aan een analyse met onvermijdelijke normatieve aspecten) zien we ook in dat we niet helemaal kunnen terugvallen op 'technocratische' reflexen en voorstellen die enkel gebruik maken van abstracte theorieën i.v.m. rechtvaardigheid, welzijn, gezondheid of economische ontwikkeling. Het is een minimale vereiste dat we op één of andere manier rekening houden met de mening (alsook het referentiekader en taalgebruik) van de bevolking. Deze democratische legitimatie betekent meer dan enkel een opiniepoll. Het vereist empowerment en participatieve methodes om rekening te houden met de mening van de bevolking. Idealiter komen welzijnsindicatoren voort uit een co-constructieproces dat gebruik maakt van deliberatieve mechanismen, zoals bijvoorbeeld het geval is bij een "burgerjury".

Bij het geheel van deze uitdaging zijn wij als volgt te werk gegaan:

- Verkenning en synthese van de belangrijkste opvattingen aangaande welzijn,
- Onderzoek naar de denkwijze en opvatting (en taalgebruik) van mensen over welzijn (aan de hand van focus groepen en Q-methodologie),
- Onderzoek om na te gaan hoe mensen hun eigen welzijn inschatten (dmv een enquête die peilt naar hun 'mogelijkheden' en 'functionings' en hun waardering van deze beide),
- Experimenten met participatieve methodes in functie van de co-constructie van indicatoren voor welzijn,
- Voorstellen voor een scorebord en een index van welzijn en aanbevelingen voor de structurering van een proces voor de opmaak en interpretatie van welzijnsindicatoren.

WELLBEBE- Resultaten

Naar indicatoren voor de meting van welzijn in België

Praktisch samengevat zijn er (naast het literatuuronderzoek) vier verschillende methodes gehanteerd: focus groepen, de Q-methode, een klassieke enquête met economische analyse (OLS en ordered logit) en een "burgerpanel".

VOORNAAMSTE CONCLUSIES

Tot op heden wordt welzijn vooral bekeken door de lens van de (welvaarts)economie. Nochtans hebben ook andere disciplines zoals psychologie, gezondheidszorg, sociologie, antropologie, ...potentieel belangrijke bijdrages te leveren om te komen tot een coherente en betrouwbare theorie van menselijk welzijn. Meer effectieve interdisciplinariteit zou er kunnen toe bijdragen dat er een meer productief proces ontstaat voor de creatie van wetenschappelijk verantwoorde en relevante indicatoren voor welzijn in de context van een duurzame ontwikkeling. Daarvoor is een gemeenschappelijk kader noodzakelijk, dit om de bevindingen en hypothesen van die verschillende disciplines te ordenen. Er zijn twee voor de hand liggende kandidaten om voor dergelijke ordening te proberen zorgen: het "capability-functioning" raamwerk zoals ontwikkeld door A. Sen en M. Nussbaum en anderzijds de (minder recente) "Need-satisfier" benadering (Max-Neef).

Beide benaderingen hebben sterktes / mogelijkheden en zwaktes / uitdagingen. Beide komen niet tot een duidelijke lijst van "functionings" of 'needs' om een operationele indicator voor welzijn te ontwikkelen. Het "capability-functioning" raamwerk is in staat om een meer globaal kader te bieden dan de "Need-satisfier" benadering. Nadeel is dat het vooral / enkel gekend is bij economische of daarbij filosofisch aansluitende disciplines. Het is niet eenvoudig om het schema toe te passen in participatieve settings. Toch waren wij in staat om het raamwerk te gebruiken bij focus-groep discussies. De "Need-satisfier" benadering biedt minder overzicht en globaal kader. Er zijn vele verschillende interpretaties en het systeem is ook minder gesofisticeerd dan het capabilities raamwerk. Anderzijds is het wel ruimer verspreid onder verschillende disciplines die aandacht hebben voor persoonlijk welzijn. Het is ook gemakkelijker om toe te passen in participatieve oefeningen en houdt meer direct rekening met het feit dat een mens een aantal onmogelijk te vermijden noden heeft, eigen aan de menselijke omstandigheden als daar zijn kind-zijn, ziekte, veroudering ...

Het "capability-functioning" raamwerk bleek een goede achtergrond te bieden om een model te ontwikkelen dat bruikbaar is voor een beleidsrelevante analyse van welzijn. In het Wellbebe-project is dit samengevat in wat wordt genoemd de "Well-being Triangle". Dit was de achtergrond voor een enquête die peilt naar welzijn en mogelijkheden van de Vlaamse bevolking. Anderzijds is het "Need-satisfier" model (Max-Neef) nuttig gebleken voor de constructie van indicatoren door onderzoekers en een steekproef van burgers.

De voornaamste conclusies van de enquête naar de waardering met en tevredenheid over capabilities en functionings zijn

- De vaststelling dat het mogelijk en betekenisvol is om de concepten te operationaliseren en te meten dmv een enquête,
- De mogelijkheid om capabilities te gebruiken als een alternatieve maatstaf voor welzijn, meer specifiek als alternatief voor levenstevredenheid.

We vergeleken een subjectieve tevredenheidsmeting met een mogelijkhedenmeting gebruik makend van gegevens die representatief zijn voor Vlaanderen (2009). We vonden dat beide concepten enkele gemeenschappelijke drivers hebben (gezondheid, financieel vermogen, effectieve realisaties en verdere ontwikkelingsmogelijkheden). Anderzijds vinden we ook factoren die een differentiële impact hebben. Ook voor een studentensample vonden we dat er interessante verschilpunten zijn tussen de factoren die levenstevredenheid verklaren en de factoren die de mogelijkheden verklaren. Het is een voorlopige conclusie dat mogelijkheden niet direct bijdragen tot levenstevredenheid, maar wel indirect eens ze worden gerealiseerd (als zijnde dan 'achieved functionings'). Samengevat duidt dit empirisch werk er op dat het, in de context van een multi-dimensionale studie van welzijn, belangrijk is voldoende aandacht te besteden aan de keuze van de outcome-variable die wordt gebruikt om welzijn te operationaliseren. Evengoed is de keuze van de 'drivers', determinerend voor de welzijnsoutcome, cruciaal.

Het participatieve luik (de co-constructie van indicatoren) van het project heeft uitgewezen dat burgers graag spontaan meewerken aan het ontwikkelen van indicatoren voor welzijnsmeting. Een participatief proces vergt echter meer tijd dan er in de loop van de eindfase van dit project beschikbaar was. Het gebruik van Max-Neef's lijst van negen fundamentele noden (waar wij 'sociale rechtvaardigheid' nog hebben aan toegevoegd) was zeer behulpzaam zodat mensen hun ideeën, waarden, en vragen vlugger in de deliberatieve oefening konden inbrengen. Twee soorten van indicatoren kwamen in de loop van de oefening naar boven

- Aandacht voor het belang van een soort nood (of het problematisch karakter ervan),
- Anderzijds indicatoren die verduidelijken hoe de nood leidt tot voldoening en tevredenheid

Beide types indicatoren moeten gemeten worden bij de opvolging van welzijnsevoluties. Het lijkt ook nuttig een onderscheid te maken tussen tevredenheid in / met een bepaald levensdomein en tevredenheid algemeen dank zij één of meerdere levensdomeinen. Bijvoorbeeld levenstevredenheid die men heeft dank zij het hebben van een job is verschillend van de jobtevredenheid bij de uitoefening van een bepaalde job. Hetzelfde geldt voor andere noden zoals veiligheid, onderwijs .... Wanneer noden moeten gerangschikt worden ivf hun bijdrage tot welzijn, is het duidelijk dat die rangschikking cruciaal wordt bepaald door de situatie waarin iemand zich tav een bepaalde nood bevindt. Voorbeeld, zieke mensen vinden gezondheid belangrijker dan gezonde mensen..

WELLBEBE - Resultaten

Naar indicatoren voor de meting van welzijn in België

BIJDRAGE AAN DUURZAME ONTWIKKELING

Tot op heden wordt welzijn nog veelal gedefinieerd en nagestreefd als een zoektocht naar meer materiële welvaart en vooruitgang. Dit gebeurt alsof er geen limieten zijn aan de resources die we kunnen aantrekken aan de aarde alsook aan de capaciteit van de aarde om de gevolgen van ons consumptie- en productieproces (afval, pollutie...) te absorberen. Duurzame ontwikkeling vraagt dat de mogelijkheid gelaten wordt om te groeien aan sommige landen die zich nog op basis van traditionele inkomenscreatie moet ontwikkelen. Daarentegen, aan de rijkere (reeds ontwikkelde) landen wordt gevraagd na te denken over de band tussen groei en welzijn. Kan er geen welzijn worden nagestreefd zonder groei (Jackson 2010) of ten minste met "goede" of "verstandige" groei? Dit vereist dat men ernstig onderzoekt of het mogelijk is om welzijn en groei te ontkoppelen. Duurzame ontwikkeling vraagt om een zo productief en efficiënt mogelijke ontwikkeling van welzijn, meer bepaald moet welzijn worden gemaximaliseerd tov een minimalisatie van de input aan energie en materialen enz... Daarom is er nood aan accurate maatstaven voor milieudruk zowel als voor menselijk welzijn. Het project wil helpen om geschikte indicatoren en maatstaven te ontwikkelen, en levert op die manier een bijdrage tot een proces van duurzame ontwikkeling. Het project heeft ook op conceptueel vlak een substantiële bijdrage geleverd aan het continue denken en ontwikkelen van concepten aangaande "wellbeing, capabilities, needs and life chances" (bijdrage aan boek met als editors Rauschmayer, Omann and Frühmann 2010).

CONTACT INFORMATIE

Coördinator

Paul-Marie Boulanger

Institut pour un Développement Durable (IDD)
Rue des Fusillés 7
B-1340 Ottignies.
Tel: +32 (0)10 41.73.01
Fax: +32 (0)10 41.36.49
idd@iddweb.be
www.iddweb.be

Partners

Edwin Zaccai

Université Libre de Belgique (ULB)
Institut de Gestion de l'Environnement et d'Aménagement du Territoire (IGEAT)
Centre d'Etudes du Développement Durable (CEDD)
CP130-02, avenue FD Roosevelt 50
B-1050 Bruxelles
Tel:+32 (0)2 650.43.32
Fax: +32 (0)2 650.43.12
ezaccai@ulb.ac.be
www.ulb.ac.be/igeat/igeat/ulb_igeat/hp/hp_fr.htm

Kris Bachus & Luc Van Ootegem

Katholieke Universiteit Leuven (KULeuven)
Hoger Instituut Voor de Arbeid (HIVA)
Parkstraat, 47
B-3000 Leuven
kris.bachus@hiva.kuleuven.be
luc.vanootegem@hiva.kuleuven.ac.be
www.hiva.be

SSD WETENSCHAP VOOR EEN DUURZAME ONTWIKKELING

FEDERAAL WETENSCHAPSBELEID

Louizalaan 231 • B-1050 Brussel

Tél. +32 (0)2 238 34 11 • Fax +32 (0)2 230 59 12 • www.belspo.be/ssd
Contact. Marc Van Heuckelom

TRANSVERSAAL ONDERZOEK